

Poronhoitoa ei aina ole osattu ymmärtää ja ottaa tarpeeksi huomioon maankäytön suunnittelussa. Tähän on tulossa parannusta, kiitos Poro-Haravan ja paliskuntien aktiivisuuden. POROT- ja TOKAT-hankkeissa on kehitetty työkaluja ja käytäntöjä, joilla porotalouden paikkatietoaineistot saadaan kerättyä ja ylläpidettyä ja suunnittelijoiden käyttöön.

Sallan paliskunnan alueelle suunnitellaan Sallan portin tuulivoimapuistoa. Tuulivoimapuiston toteutuessa joudutaan selvittämään porojen erotusaidan ja kämpän siirtämistä. Sijainti porojen kevätlaidunalueella tulee huomioida suunnittelussa, sillä keväällä porot ovat erityisen herkkiä häiriöille vasominen vuoksi. Lähde: aineistot Luke, SYKE, Tokat-hanke 2016, taustakartta MML.

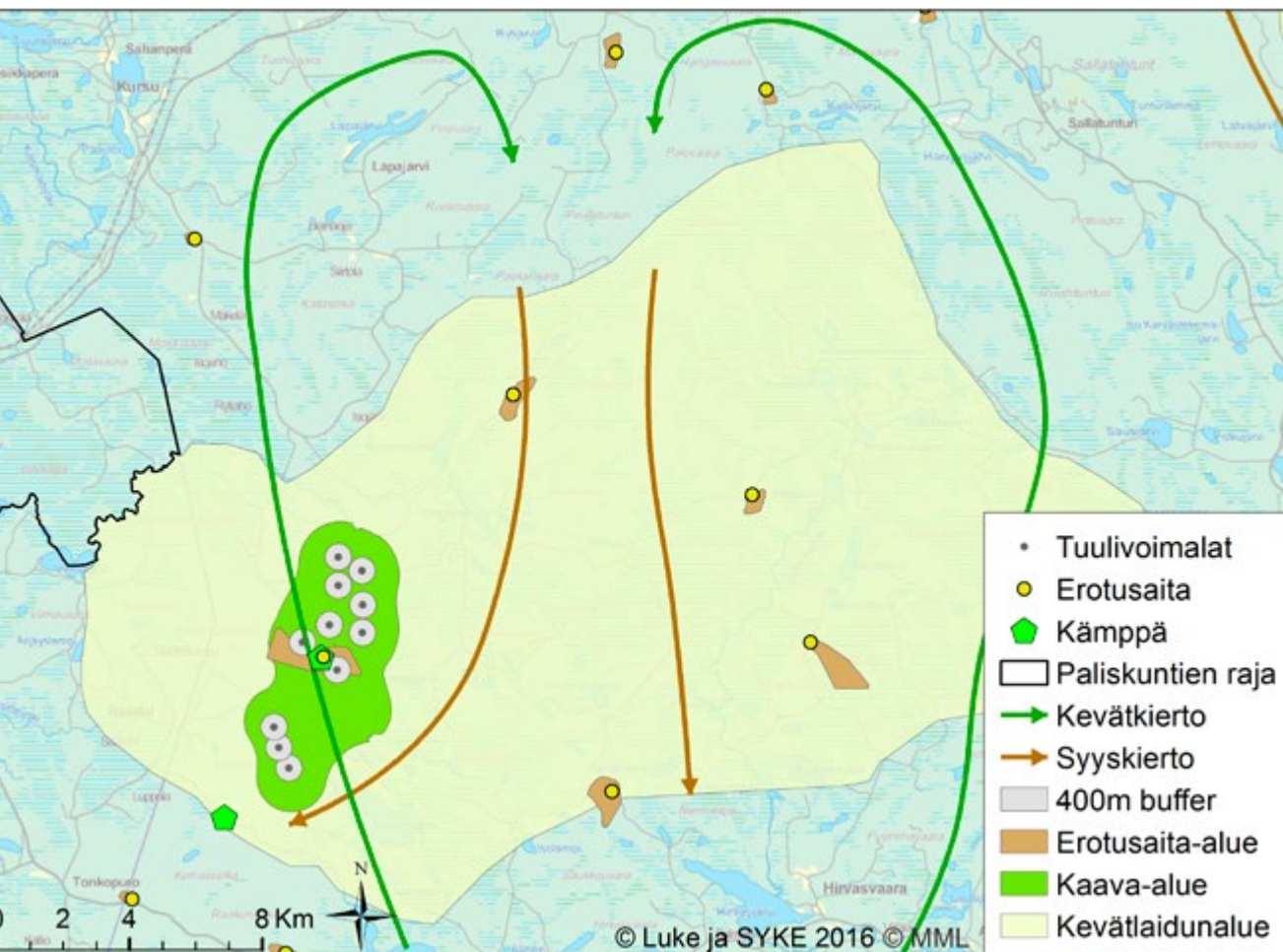
PORONHOITO ON TÄRKEÄ ELINKEINO Pohjois-Suomessa sekä toimeentulon että kulttuurin näkökulmasta. Poroista on hyötyä myös muille elinkeinoille, kuten kuljetus, jalostus, kauppa, ravintola-ala, käsityöt ja matkailu. Poronhoito on merkittävä elinkeino myös vaikutusalueensa laajuuden näkökulmasta. Poronhoitoalue kattaa peräti 36 % Suomen pinta-alasta.

Pohjoisessa Suomessa maahan, veteen, metsiin ja tuntureihin liittyy paljon erilaisia arvoja ja hyötyjä, joita halutaan käyttää mutta myös suojella. Poronhoidon laidunalueet ovatkin usein arvokkaita alueita myös muiden maankäyttötarpeiden ja elinkeinojen kannalta, kuten metsätalouden, kaivostoiminnan, energiatuotannon, maatalouden ja matkailun. Usein näillä on myös suuret maankäyttötarpeet ja ne menevät toistensa kanssa päällekkäin – eikä törmäyksiltäkään aina vältytä.

Poronhoidon huomioiminen maankäytön suunnittelussa on kuitenkin perinteisesti ollut vaikeaa. Poronhoitoa koskevat tiedot ovat olleet huonosti saatavilla, niitä on kerätty satunnaisesti eivätkä ne ole olleet keskenään vertailukelpoisia.

Kaarina Vartiainen ja Salla Jäntti

PORO-HARAVAN AVULLA ylläpidetään poronhoidon paikkatietoja

Poronhoidon huomioimiseksi maankäytössä on olemassa säädöksiä ja ohjeita muun muassa poronhoitolaissa, ympäristöministeriön maakuntakaavoituksen säädöksissä sekä Metsähallituksen ohjeissa. Poronhoitolaki muun muassa kieltää 20 pohjoisimman paliskunnan alueella valtion omistaman maan käyttämisen sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Muun muassa tämän vaatimuksen toteutumiselle on eduksi, kun maankäytön suunnittelu on vuorovaikutteista eri osapuolten välillä ja poronhoitoon liittyvät paikkatietoaineistot ovat paremmin saatavilla.

HANKKEIDEN AVULLA LISÄÄ YHTEISTYÖTÄ

Poronhoitoalueen eri toimijoiden vuorovaikutusta ja porotalouden paikkatietoja sekä niiden hyödyntämistä on kehitetty vuonna 2014 päättyneessä POROT-hankkeessa ja sen parhaillaan käynnissä olevassa jatkohankkeessa TOKAT. Hankkeessa ovat mukana Suomen ympäristökeskus, Luonnonvarakeskus ja Lapin ammattikorkeakoulu.

POROT-hankkeen tärkeimpänä tavoitteena oli maankäytön suunnittelua palvelevan porotalouden paikkatietokannan rakentaminen ja aineistojen ylläpidon suunnittelu. Paikkatietoaineistojen ylläpitoa varten rakennettiin Harava-kyselytyökalun pohjalle Poro-Harava.

Poro-Haravan avulla paliskunnat ylläpitävät poronhoidon paikkatietoaineistoja omalta alueeltaan. Poro-Haravan kysely on jatkuvasti auki, eli paliskunnat päivittävät tietoja sitä mukaa kun päivitettävää tulee ja se välittyy reaaliaikaisesti eteenpäin.

Poro-Harava ei edusta perinteistä osallistavan suunnittelun karttapohjaista työkalua, jossa esimerkiksi jotakin tiettyä kaava-hanketta varten kerätään osallisilta kokemuksia elinympäristöstä. Poro-Harava on kuitenkin hyvä esimerkki siitä, että kyselytyökalu taipuu pienillä muutoksilla myös jatkuvaan tiedon keräykseen ja päivitykseen, josta syntyy ajantasaista tietoa juuri esimerkiksi kaavoituksen tarpeisiin.

TIEDON KERUU ENNEN

Paliskuntain yhdistys, jonka jäseniä ovat kaikki paliskunnat, kokosi poronhoidon paikkatietoja aiemmin jo 2000-luvun alkupuolella. Niiden hyödyntäminen erilaisissa maankäytön suunnitteluhankkeissa on kuitenkin ollut haastavaa, sillä aineistoja ei ole päivitetty keräämisen jälkeen. Aineistojen sisältö oli myös aika suuripiirteistä, eikä se ollut yhdenmukaista eri paliskuntien kesken. Se on kuitenkin toiminut pohjatietona POROT- ja TOKAT-hankkeiden aineistojen keräämisessä.

Lähtökohtana uuden aineiston keräämisessä on ollut, että poronhoidon asiantuntijat ovat keskeisesti mukana työssä. Tieto syntyi siellä, missä on paras asiantuntemus. Luke:n tutkimusmestari kokosivat paliskuntien poroisäntien ja paliskuntien hallitusten kanssa alueet ja poronhoidon rakenteet, kuten erotuspaikkojen, kämppien ja aitojen sijainnit, tiedot porojen kuljetus- ja kulkureiteistä ja kokoontumisalueista sekä laidunkierroista, kartoille. Sieltä ne digitointiin paikkatiedoksi ja jaostettiin yhteistyössä SYKE:n kanssa yhtenäiseen muotoon. Tämä aineisto on viety Poro-Haravaan, jossa se on edelleen editoitavissa.

Luken tekemä kenttätyö on ollut hyvin merkityksellistä, sillä se on laajentanut Luken ja TOKAT-hankkeen verkostot koskemaan lähes kaikkia paliskuntia. Aiemmin yhteistyötä oli pienemmän paliskuntajoukon kanssa. Kenttätöiden yhteydessä Luken ja paliskuntien välillä on pystytty keskustelemaan myös muista ajankohtaisista asioista ja hankkeista, joita alueella on menossa.

”Poronhoitoalue kattaa peräti 36 % Suomen pinta-alasta.”

TIEDON KERUU NYT JA TULEVAISUUDESSA

Jatkossa paliskunnat päivittävät omat paikkatietonsa suoraan Poro-Haravaan piirtämällä kartalle tai lataamalla ulkopuolisista lähteistä. Tavoitteena on, että aineisto pysyy yhdenmukaisena ja on saatavissa ajantasaisena ja helposti erilaisia käyttötarkoituksia varten. Haravan linja-, piste- ja muut piirtotyökalut mahdollistavat poronhoidolle tärkeiden laidunalueiden ja erotusaitojen sekä kuljetusreittien helpon ja informatiivisen havainnollistamisen kartalle.

Uusien välineiden käyttöönottoon tarvitaan opastusta ja koulutusta. Poro-Haravan yhtenäisen käytön haasteena voi olla, että tietoja tallentavien henkilöiden tietotekniset taidot eivät ole riittävät. TOKAT-hankkeessa aineistojen ja työkalujen käytöstä on kuitenkin järjestetty ja tullaan järjestämään koulutusta. Koulutuksesta vastaa Lapin ammattikorkeakoulu yhdessä SYKE:n ja Luke:n kanssa. Yhteistyökumppanina toimii Saamelaisalueen koulutuskeskus (SAKK).

Poro-Harava on koettu hyväksi ja edulliseksi tavaksi pitää poronhoidon paikkatietoaineistot ajan tasalla ja yhdenmukaisina. Työkalun myötä ei tarvita enää kalliita paikkatietojärjestelmiä eikä osaamista niiden käyttämiseen. On tärkeää, että paliskunnat päivittävät itse aineistot, sillä Paliskuntain yhdistyksen resurssit aineistojen päivittämiseen ovat rajalliset. Yhdistys toimii kuitenkin Poro-Haravan käytön koordinoijana ja se on luvannut tarvittaessa auttaa ja tukea paliskuntia poronhoidon paikkatietoaineistojen tuottamisessa ja päivityksessä Poro-Haravassa.

Poronhoidon paikkatietoaineistojen ylläpitoon on tarkoitus saada mukaan kaikki 54 paliskuntaa. Muutama paliskunta ei ole vielä tehnyt päätöstä osallistumisestaan paikkatietoaineistojen ylläpitoon, mutta tavoite on saada ne myös mukaan TOKAT-hankkeeseen.

Olisi tärkeää, että poronhoidon paikkatietoaineistoa päivitetäisiin jatkossa kaikkien paliskuntien alueelta. Laadukas ja kattava aineisto helpottaa porotalouden huomioonottamista maankäytössä.

YHTENÄINEN PAIKKATietoaineisto

LAAJASTI KÄYTTÖÖN

Poro-Haravalla ylläpidettävä paikkatietoaineisto ja -tiedot sekä niistä laaditut kartat tulevat olemaan tärkeä keino välittää tietoa poronhoidon tarpeista maankäytön suunnittelijoille ja muille poronhoitoalueen toimijoille. Karttapohjainen tieto on usein välttämätöntä keskusteluiden pohjana. Ajantasainen tieto mahdollistaa sen, että pystytään tuomaan perustellusti näkyville poronhoidon tarpeet ja käytännöt.

”Poronhoidosta pystytään nyt yhtenäisen ja säännöllisesti ylläpidettävän aineiston kautta välittämään ammattimaisempi kuva muille toimijoille.”

”Paras asiantuntemus löytyy aina kentältä.”

POROT- ja TOKAT-hankkeet ovat opettaneet paljon hankkeisiin osallistuneille ja niiden yhteistyötahoille. Yhteisen aineiston tuottaminen on konkretisoitunut sen, miten suuren alueen Suomesta poronhoito kattaa ja kuinka tärkeää kaikki maa-ala on poronhoidolle. Aineisto auttaa ymmärtämään, mitkä alueista ovat kaikkein tärkeimpiä ja se helpottaa eri maankäyttömuotojen yhteensovittamista. Työ on myös antanut paliskunnille tärkeää palautetta siitä, että alueita on syytä rajata harkitusti ja tärkeimpiä alueita korostaen, muuten paliskunta ikään kuin antaa suunnittelijalle vapaat kädet.

Voidaan sanoa, että poronhoidosta pystytään nyt yhtenäisen ja säännöllisesti ylläpidettävän aineiston kautta välittämään ammattimaisempi kuva muille toimijoille. Esimerkiksi ajantasaiset aineistot auttavat ymmärtämään, että poronhoitoa tehdään suunnitellusti. Lisäksi paikkatietona esitettävä poronhoidon infra ja toiminta tuovat aivan uusia asioita näkyville ja auttavat selittämään erilaisia toimintoja ja aluetarpeita. Kartan avulla varmistetaan myös, että eri toimijat puhuvat samasta alueesta. On hyvin mahdollista, että kerätystä ja ylläpidettävästä aineistosta tulee uutta ymmärrystä ja oivalluksia paliskunnillekin.

Projektin tuottamia poronhoidon tietoaaineistoja on jo tähän mennessä hyödynnetty ja käytetty suunnittelun eri vaiheissa maakunta- ja yleiskaavatyössä sekä yksittäisissä hankkeissa kuten tuulivoimahankkeissa. Aineistoja on käytetty esimerkiksi Kuusamon strategisen yleiskaavan laadinnassa. Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavassa aineistoa käytettiin muun muassa laadittaessa ratolinjausvaihtoehtoja. Maankäytön konsultit ovat myös tulleet tietoisiksi aineistosta ja ovat kyselleet sitä jo jonkin verran.

Tarkoituksena on, että tulevaisuudessa Paliskuntain yhdistys voi luovuttaa yhtenäistä poronhoidon paikkatietoaineistoa esimerkiksi konsulteille. Poronhoidon aineistot tarjotaan saataville myös Elinympäristön tietopalvelu Liiterin kautta. Aluksi ne tulevat Liiterissä ympäristöhallinnon ja Paliskuntain yhdistyksen, paliskuntien ja Pohjois-Suomen maakuntaliittojen käyttöön. Jatkossa on tarkoitus, että Liiterissä poronhoidon paikkatietoja voi yhdistää muun muassa rakentamisen, infrastruktuurin ja ympäristön tilan kehittymistä kuvaaviin tietoihin. Tällä pyritään varmistamaan, että poronhoidolle tärkeät alueet voidaan tunnistaa ja ottaa huomioon esimerkiksi infrastruktuurilinjauksia suunniteltaessa.

UUTTA YHTEISTYÖTÄ JA AJATTELUTAPOJA

POROT- ja TOKAT-hankkeiden tavoitteina ovat olleet paikkatietojen saatavuudesta huolehtimisen lisäksi yhteistyön kehittäminen. Sitä on tehty luomalla muun muassa toimiva yhteistyöverkosto porotalouden, maankäytön suunnittelijoiden ja alueen muiden toimijoiden välille koko poronhoitoalueella.

Yhteistyön kehittämiseksi hankkeissa on pidetty työpajoja ja tehty maastoretkeä. Niihin on maankäytön suunnittelijoiden puolelta osallistunut ELY-keskus, maakuntaliittoa ja konsultteja. Maankäyttäjien puolelta osallistujia on ollut esimerkiksi poronhoidosta, metsätaloudesta, kaivostoiminnasta ja matkailusta. Työpajat ja maastoretket ovat olleet tarpeellisia, sillä niissä eri osapuolet ovat tavanneet toisiaan sekä kuulleet eri osapuolten ajatuksia ja tavoitteita maankäytöstä ja maankäytön suunnittelusta tietyillä alueilla.

Poronhoidon paikkatietoaineistojen keruu, yhtenäisen paikkatietokannan rakentaminen ja ylläpito ovat olleet uusia avauksia paliskunnille. Yhtenäinen paikkatietoaineisto mahdollistaa, että eri paliskunnissa voidaan hahmottaa kokonaisuuksia ja toisaalta aineistot ovat yksi keino viestiä poronhoidon käytännöistä. Poronharavan avulla ylläpidettävä aineisto ja tiedot auttavat jatkossa, että ajantasainen tieto kulkee paremmin ja eri asioiden väliset yhteydet tulevat paremmin esille.

TOKAT-hankkeen tavoitteena on myös kehittää toimintamalleja ja käytäntöjä porojen aiheuttamien häiriöiden ehkäisemiseksi ja hallitsemiseksi taajamissa ja matkailukeskuksissa. Käytännöt tullaan laatimaan erilaisista vuorovaikutusmenetelmistä, kuten kyselyistä, saatujen käyttökokemusten perusteella. Esimerkiksi Harava-kyselyjä tullaan hyödyntämään. Tällä hetkellä on jo sovittu, että Harava-kysely tullaan tekemään Rovaniemen kaupungin Paavalniemi–Pöyliövaara–Pöykkölä-alueella syksyllä 2016. Muun muassa uusia asumiseen tai matkailuun soveltuvia majoitusalueita voidaan pyrkiä sijoittamaan siten, että ne eivät sijaitse porojen tärkeillä laidunalueilla. Ristiriitoja voidaan vähentää myös tiedottamalla asukkaita, matkailijoita ja eri elinkeinojen harjoittajia porojen käyttäytymisestä.

Tulevaisuuden tavoitella on, että poronhoidon paikkatietoaineistoja hyödynnetään laajalti maakunta- ja kuntakaavoituksessa, erilaisten hankkeiden YVA-prosesseissa ja vaikutusarvioinneissa sekä Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelussa ja hakkuusuunnitelmissa. Poronhoidon paikkatietoaineistot toimivat hyvänä pohjamateriaalina. On kuitenkin korostettava, että paras asiantuntemus löytyy aina kentältä ja näin ollen esimerkiksi kaavaprosessissa ei voida ajatella, että tukeudutaan pelkästään poronhoidon paikkatietoaineistoon, vaan aineiston yksityiskohtainen tulkinta vaatii paikallistuntemusta. Aineisto toimii siten hyvänä pohjana ja eri maankäyttötarpeiden visualisoijana kaavatyössä, mutta työn yhteydessä tarvitaan vuorovaikutusta paliskuntien ja poronhoitajien kanssa. He osaavat kertoa millaiselle alueelle hanke sijoittuu poronhoidon kannalta ja miten se mahdollisesti tulee vaikuttamaan poronhoitoon. Näitä asioita ei välttämättä näe pelkästään poronhoidon aineistojen avulla. Tiedot porolaitumista ja poronhoitoympäristöstä auttavat ottamaan elinkeinon erityistarpeet paremmin huomioon maankäytön suunnittelussa ja kehittämään eri tahojen välistä yhteistyötä ristiriitojen välttämiseksi.

ARTIKKELIA VARTEN ON HAASTATELTU SEURAAVIA HENKILÖITÄ:

- Anttonen Marja, porotalousneuvoja, Paliskuntain yhdistys 2.3.2016
- Kumpula Jouko, erikoistutkija, Luonnonvarakeskus Luke 8.3.2016
- Oinonen Kari, ryhmäpäällikkö, Suomen ympäristökeskus SYKE 3.3.2016
- Shemeikka Petri, tutkija, Suomen ympäristökeskus SYKE 24.2.2016

Kaarina Vartiainen FM työskentelee erikoistutkijana Suomen ympäristökeskuksessa. Sähköposti kaarina.vartinainen@ymparisto.fi.

Salla Jantti YTK työskentelee apulaistutkijana Suomen ympäristökeskuksessa. Sähköposti salla.jantti@ymparisto.fi.